

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВІДОКРЕМЛЕНИЙ СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ
«ВІННИЦЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ЕКОНОМІКИ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ»

Циклова комісія правових та психологічних дисциплін

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник директора
з навчально-виховної роботи
ВСП ВОКЕП ЗУНУ
Лілія ЗАБРОДНА

«31» серпня 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Державне будівництво і самоврядування»

Галузь знань: 08 Право

Спеціальність: 081 «Право»

Освітньо-професійний ступінь: фаховий молодший бакалавр

Освітня кваліфікація: фаховий молодший бакалавр з права

Форма навчання	Курс	Семестри	Лекції	Практичні	ІРС	Разом	СРС	Екзамен, залік
денна	II	IV	15	15	2	32	88	екзамен, IV

Робоча програма з дисципліни «Державне будівництво і самоврядування» для студентів спеціальності 081 «Право» галузі знань 08 «Право»

Розробник: Олександр КОЛЕСНИК, викладач циклової комісії правових та психологічних дисциплін ВСП ВФКЕП ЗУНУ

Робочу програму затверджено на засіданні циклової комісії правових та психологічних дисциплін

Протокол № 1 від « 31 » серпня 2022 року

Голова циклової комісії Тетяна ВДОВИЧЕНКО

Схвалено методичною радою ВСП ВФКЕП ЗУНУ

Протокол № 1 від «31» серпня 2022 року

Голова методичної ради ВСП ВФКЕП ЗУНУ Лілія ЗАБРОДІНА

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «Державне будівництво і самоврядування»

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-професійний ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів ECTS – 4	Галузь знань: <u>08</u> «Право»	Блок обов'язкових дисциплін, цикл професійної підготовки
	Спеціальність 081 «Право»	Рік підготовки
Змістових модулів: 2 (4-й семестр)		2 -й
Загальна кількість годин – 120 год.		Семестр
		4-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 (4-й семестр)	Освітньо-професійний ступінь: фаховий молодший бакалавр	Лекції
		15 год.
		Практичні, семінарські
		15 год.
		Самостійна робота
		88 год.
		Індивідуальні завдання:
		2 год.
		Вид контролю:
екзамен, 4-й семестр		

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета дисципліни: забезпечення оволодіння студентами основними положеннями Конституції України та законодавства в галузі державного будівництва та місцевого самоврядування, зокрема: організація роботи державних органів та місцевого самоврядування, організації і здійснення законодавчої, виконавчої і судової влади та місцевого самоврядування, сприяти вихованню поваги до Конституції України та найважливіших конституційно-правових інститутів: органів державної влади і місцевого самоврядування тощо, створити передумови для вивчення ними наукової думки і практики конституційного будівництва, набуття студентами необхідної науково-методологічної підготовки, яка забезпечить їм бачення проблем законодавства і практики його застосування, шляхів їх розв'язання, використовуючи навички творчого мислення та самовдосконалення свого професійного рівня; формування навичок прийняття юридичних рішень, опанування логіки, мови та офіційно-ділового стилю документів; набуття студентами необхідної науково-методологічної підготовки, яка забезпечить їм бачення проблем законодавства і практики його застосування, шляхів їх розв'язання, використовуючи навички творчого мислення та самовдосконалення свого професійного рівня; формування навичок прийняття юридичних рішень, опанування логіки, мови та офіційно-ділового стилю документів.

Завдання дисципліни:

- ✓ теоретичних питань, стосовно наукового підґрунтя і нормативного забезпечення державного будівництва і самоврядування в Україні;
- ✓ організації роботи Верховної Ради України;
- ✓ організації роботи Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;
- ✓ організації роботи Рахункової палати;
- ✓ організації роботи Президента України;
- ✓ організації роботи Ради національної безпеки і оборони України;
- ✓ організації роботи органів виконавчої влади України;
- ✓ організації роботи органів місцевого самоврядування;

- ✓ організації роботи судових і правоохоронних органів;

Коментар: орієнтовний тематичний план з курсу **Державне будівництво і самоврядування** будується на певних методичних принципах:

- ✓ поетапний розгляд теорій розвитку державного будівництва та самоврядування;
- ✓ концептуальна відповідність та співмірність обсягу годин на лекційні та семінарські заняття;
- ✓ визначення обсягу самостійної роботи з урахуванням розробленої кафедрою методики тестових завдань та запитань, що виносяться на позааудиторне вивчення студентами матеріалу.

Студенти повинні знати: організацію діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, судових і правоохоронних органів; засоби вдосконалення чинного законодавства у цій сфері; правильно тлумачити і застосовувати норми Конституції та законів України; самостійно поповнювати і поглиблювати свої знання.

Студенти повинні вміти: аналізувати Конституцію України; тлумачити національне законодавство; характеризувати форми і методи діяльності органів влади; застосовувати одержані знання на практиці; розвивати своє юридичне мислення.

Найменування та опис компетентностей, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни:

В результаті вивчення дисципліни “**Державне будівництво і самоврядування**” студенти повинні:

володіти такими загальнокультурними компетенціями (ЗК)

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК11. Здатність реалізувати свої права і обов’язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК12. Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.

ЗК13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та

закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

2.4.Передумови для вивчення дисципліни

Державне будівництво і самоврядування є системоутворюючою, фундаментальною, базовою, основною навчальною дисципліною для всієї юриспруденції, яка вводить у вивчення решту юридичних дисциплін і є основою їх пізнання.

2.5.Програмні результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, студенти повинні досягти програмних результатів навчання (ПРН):

ПРН2. Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання.

ПРН3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.

ПРН4. Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми.

ПРН12. Формулювати та обґрунтовувати юридичні висновки, пропозиції, рекомендації

ПРН18. Виявляти знання і розуміння основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи.

ПРН19. Демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей права.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальні поняття державного будівництва та самоврядування.

Розділ 1. Загальнотеоретичні аспекти організації роботи органів публічної влади в Україні. Організація роботи Верховної ради України та Президента України.

Тема 1. Поняття, предмет, метод, система державного будівництва і місцевого самоврядування в Україні.

Поняття державного будівництва та самоврядування. Наука й навчальний курс “Державне будівництво та самоврядування”. Значення навчального курсу “Державне будівництво та самоврядування” для підготовки юристів. Предмет і метод правового регулювання. Система курсу “Державне будівництво та самоврядування в Україні” та його джерела. Конституційні основи державного будівництва й місцевого самоврядування. Місце навчальної дисципліни у системі права України. Державне будівництво та самоврядування як міжгалузевий правовий інститут.

Тема 2. Загальнотеоретичні аспекти організації роботи органів публічної влади в Україні.

Поняття, види та ознаки органів публічної влади. Система органів публічної влади в Україні. Принципи організації й діяльності органів публічної влади в Україні. Функції та компетенція органів публічної влади. Форми діяльності органів публічної влади. Методи діяльності органів публічної влади.

Тема 3. Організація роботи Верховної Ради України.

Основи організації та діяльності Верховної Ради України. Організаційна будова та функції Верховної Ради України. Організаційна побудова Верховної Ради України. Організаційно-правові форми і методи роботи Верховної Ради. Сесії Верховної Ради України. Порядок проведення першої сесії Верховної Ради. Чергові та позачергові сесії Верховної Ради України. Формування депутатських груп і фракцій. Форми і методи роботи депутатських груп і фракцій. Обрання Голови Верховної Ради України, його Першого заступника та заступника. Організація роботи Голови Верховної Ради України та його

заступників. Сесії Верховної Ради України. Перша сесія Верховної Ради. Розпорядок роботи. Порядок денний сесії. Ведення пленарних засідань. Прийняття рішень. Порядок голосування. Апарат Верховної Ради України: структура апарату та організація його роботи.

Тема 4. Організація роботи Президента України

Вступ на посаду Президента України. Приведення до присяги. Прийняття присяги. Діяльність Президента України як глави держави. Забезпечення Президентом прав і свобод громадян, державного суверенітету України, додержання Конституції та законів України. Організація діяльності Президента України у взаємовідносинах з Кабінетом Міністрів України та іншими органами виконавчої влади. Організація взаємодії Президента України із законодавчою та судовою владою. Діяльність управлінських і консультативних структур при Президентові України. Адміністрація Президента України.

Порядок фінансового та матеріально-технічного забезпечення державної діяльності Президента України.

Змістовий модуль 2. Організація роботи органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Тема 5. Організація роботи Кабінету Міністрів України.

Структура та порядок утворення Кабінету Міністрів України. Основні напрями його діяльності. Форми і методи діяльності Кабінету Міністрів України. Функції Кабінету Міністрів України.

Організація роботи Кабінету Міністрів України. Акти, що видає Кабінет Міністрів України, їх юридична сила. Організація прийняття та виконання актів Кабінету Міністрів України. Організація роботи робочих органів Кабінету Міністрів України. Відповідальність Кабінету Міністрів України. Структура, функції та організація роботи апарату Кабінету Міністрів України.

Тема 6. Організація роботи центральних органів виконавчої влади в Україні.

Основи організації і діяльності центральних органів виконавчої влади.

Нормативно - правова основа організації і діяльності центральних органів виконавчої влади Система, функції та порядок утворення центральних органів виконавчої влади. Структура центральних органів виконавчої влади. Організаційна будова центральних органів виконавчої влади. Організація роботи урядових органів державного управління.

Тема 7. Організація роботи місцевих державних адміністрацій

Основи організації і діяльності місцевих державних адміністрацій. Система, порядок утворення й будова місцевих державних адміністрацій. Функції та компетенція місцевих державних адміністрацій. Голова місцевої державної адміністрації та його заступники, їх повноваження й організація роботи. Форми і методи діяльності місцевих державних адміністрацій. Відділи, управління та інші органи місцевої державної адміністрації, її апарат, організація їх роботи.

Тема 8. Організація місцевого самоврядування в Україні

Поняття і система місцевого самоврядування в Україні. Територіальна громада — первинний суб'єкт місцевого самоврядування. Функції територіальних громад. Принципи місцевого самоврядування в Україні. Форми безпосереднього здійснення місцевого самоврядування Функції місцевого самоврядування в Україні Основи місцевого самоврядування. Гарантії місцевого самоврядування в Україні.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план з курсу “ Державне будівництво і самоврядування ”

№ п/п	Найменування тем і розділів	Всього	Лекцій	Практичних	СРС	ІРС	Література
Змістовий модуль 1. Загальні поняття державного будівництва та самоврядування.							
	Розділ 1. Загальнотеоретичні аспекти організації роботи органів публічної влади в Україні. Організація роботи Верховної ради України та Президента України.						
1.1.	Поняття, предмет, метод, система державного будівництва і місцевого самоврядування в Україні.	13	2	2	9		[6,12,13,15,16,17]
1.2.	Загальнотеоретичні аспекти організації роботи органів публічної влади в Україні.	17	2	2	13		[2,3,18,19,12]
1.3.	Організація роботи Верховної Ради України.	16	2	2	12		[3,4,7,8]
1.4.	Організація роботи Президента України	20	2	2	16		[11,15,16,17,18]
	<i>Разом за розділом:</i>	66	8	8	50		
Змістовий модуль 2. Організація роботи органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.							
	Розділ 2. Організація роботи органів виконавчої влади та місцевого самоврядування						
2.1.	Організація роботи Кабінету Міністрів України.	16	2	2	12		[14,3,15,16,17,18]
2.2.	Організація роботи центральних органів виконавчої влади в Україні.	14	2	2	10		[5,6,8,11,12,13,15]
2.3.	Організація роботи місцевих державних адміністрацій	12	2	2	8		[6,12,15,16,17,18]
2.4.	Організація місцевого самоврядування в Україні	12	1	1	8	2	[11,12,15,16,17,18]
	<i>Разом за розділом:</i>	54	7	7	38		
	ВСЬОГО З КУРСУ:	120	15	15	88	2	

5. Теми практичних занять 4-й семестр (залік)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Державне будівництво та місцеве самоврядування України як юридична наука	2
2	Основні засади організації публічної влади в Україні	2
3	Організація роботи Верховної Ради України	2
4	Організація роботи Президента України	2
5	Організація роботи Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади	2
6	Організація роботи органів місцевого самоврядування	2
7	Муніципальне право як галузь національного права України	2
8	Територіальна громада як суб'єкт місцевого самоврядування	1
	Разом	15

5. Самостійна робота

Самостійне завдання виконується у вигляді реферату обсягом до 20 сторінок. Метою виконання самостійного завдання є закріплення рівня теоретичних знань, набутих під час лекційних занять та індивідуальної роботи. Завдання вибирається студентом у відповідності з номером у списку групи.

Поля : верхнє, нижнє та ліве – 20 мм, праве – 10 мм. Робота може бути рукописною або друкованою і виконується українською мовою.

№ з/п	Тема курсу та тематика СРС	Термін контролю
4-й семестр		
1	Поняття, система і завдання державного будівництва та місцевого самоврядування як навчальної дисципліни. 1. Скласти тестові завдання з теми (2-3 до кожного питання плану практичного заняття). 2. Скласти глосарій до теми з 10 термінів.	
	Разом за тему	9
2	Правова основа організації та діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. 1. Скласти тестові завдання з теми (2-3 до кожного питання плану практичного заняття). 2. Скласти глосарій до теми з 10 термінів.	
	Разом за тему	13
3	Адміністративно-територіальний устрій та територіальна основа діяльності системи органів державної влади та місцевого самоврядування 1. Скласти тестові завдання з теми (2-3 до кожного питання плану практичного заняття). 2. Скласти глосарій до теми з 10 термінів.	
	Разом за тему	12

4	Матеріальна та фінансова основа організації та діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. 1. Скласти тестові завдання з теми (2-3 до кожного питання плану практичного заняття). 2. Скласти глосарій до теми з 10 термінів.	
Разом за тему		16
5	Організація та проведення виборів народних депутатів до Верховної Ради України. 1. Скласти тестові завдання з теми (2-3 до кожного питання плану практичного заняття). 2. Скласти глосарій до теми з 10 термінів.	
Разом за тему		12
6	Функції держави 1. Скласти тестові завдання з теми (2-3 до кожного питання плану практичного заняття). 2. Скласти глосарій до теми з 10 термінів.	
Разом за тему		10
7	Особливості проведення першої сесії Верховної Ради України нового скликання. 1. Скласти тестові завдання з теми (2-3 до кожного питання плану практичного заняття). 2. Скласти глосарій до теми з 10 термінів.	
Разом за тему		8
8	Організаційні форми та методи діяльності Верховної Ради України. 1. Скласти тестові завдання з теми (2-3 до кожного питання плану практичного заняття). 2. Скласти глосарій до теми з 10 термінів.	
Разом за тему		8
Разом		88

Оцінювання успішності студента з виконання завдань індивідуальної роботи

Формування умов оцінювання успішності студента з виконання завдання індивідуальної роботи.

Оцінка «0» означає, що завдання не виконано.

Оцінка «1-59» означає, що виконано менш 30% завдань теми.

Оцінка «60-64» означає, що виконано менш 50% завдань теми.

Оцінка «65-74» означає, що студентом виконано 100% завдань теми, проте продемонстровано поверхневе ознайомлення з матеріалом теми, містить неточності, або неправильні висновки.

Оцінка «75-84» означає, що у виконаному завданні є недоліки, які не вплинули особливо на висновки та відповіді.

Оцінка «85-89» означає, що матеріал засвоєно повністю. Студент показав уміння не тільки правильно висвітлювати отримані знання, але й використовувати їх для аналізу і оцінки кількісної сторони явищ і процесів. При цьому в відповіді є незначні недоліки.

Оцінка «90-100» означає, що при виконанні завдання студент показав не тільки уміння висвітлювати отримані знання, а й продемонстрував здатність

висловлювати та аргументувати власне ставлення до альтернативних поглядів на дане питання, уміння висловити свою точку зору чи аргументувати свою позицію з дискусійних питань.

7. Індивідуальна робота

Індивідуальна навчальна робота розрахована на формування практичних навичок у роботі студентів зі спеціальною літературою, орієнтування їх на інтенсивну роботу, критичне осмислення здобутих знань і глибоке вивчення теоретичних і практичних проблем державотворення і правового регулювання.

Завдання для індивідуальної роботи

1. Сформулюйте основи публічної влади в Україні
2. Визначте різницю між державною владою та владою місцевого самоврядування.
3. Охарактеризуйте форми та методи діяльності Верховної Ради України.
4. Визначте функції та компетенція Президента України.
5. Охарактеризуйте правове регулювання утворення та діяльності органів місцевого самоврядування.
6. Назвіть основні депутатські фракції та групи Верховної Ради України.
7. Визначте завдання, принципи та основи діяльності Верховної Ради України.
8. Охарактеризуйте діяльність апарата Верховної Ради України (структура, порядок діяльності).
9. Визначте особливості організації та проведення першої сесії Верховної Ради нового скликання.
10. Охарактеризуйте методи діяльності Кабінету Міністрів України.
11. Назвіть порядок формування місцевих державних адміністрацій.
12. Визначте функції та компетенція центральних органів виконавчої влади
13. Охарактеризуйте адміністративно-територіальний устрій та територіальна основа діяльності системи органів державної влади та місцевого самоврядування.
14. Назвіть матеріальну та фінансову основу організації та діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування.
15. Сформулюйте завдання, принципи та основи діяльності Верховної Ради України.

8. Методи навчання

У навчальному процесі застосовуються: лекції, в тому числі з використанням мультимедіа проектора та інших ТЗН; практичні заняття, індивідуальні заняття; робота в Інтернеті; виконання індивідуальних завдань.

9. Методи контролю

В процесі вивчення дисципліни «Державне будівництво і самоврядування» використовуються наступні методи оцінювання навчальної роботи студента:

- поточне тестування та опитування;
- підсумкове тестування по кожному змістовому модулю;
- директорська контрольна робота;
- оцінювання виконання індивідуального завдання;
- екзамен;

Підсумковий бал (за 100 - бальною шкалою) з дисципліни «Державне будівництво і самоврядування» визначається як середньозважена величина, в залежності від питомої ваги кожної складової залікового кредиту:

4-й семестр (Залік)

Заліковий модуль 1	Заліковий модуль 2	Заліковий модуль 3	Заліковий модуль 4	Сума
Теми 1 - 6 (модульна контр. роб., поточне оцінювання, тестовий контроль)	Директорська контрольна робота Теми 1- 9	Середнє арифметичне по поточним оцінкам	екзамен	
20 %	25%	15%	40 %	100 %
Тиждень (7)	Тиждень (13)	Тиждень (15)	Протягом екз. сесії	

Шкала оцінювання (переведення)

За шкалою коледжу	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90 – 100	відмінно	A (відмінно)
85 – 89	добре	B (дуже добре)
75 – 84		C (добре)
65 – 74	задовільно	D (задовільно)
60 – 64		E (достатньо)
35 – 59	незадовільно з можливістю повторного складання	FX
1 – 34	незадовільно з обов'язковим повторним курсом	F

«ВІДМІННО» - знання глибокі, міцні, системні. Студент вміє застосовувати їх для виконання завдань пошукового характеру, може самостійно оцінювати різноманітні ситуації, явища, виявляти й відстоювати власну позицію.

«ДОБРЕ» - відповідь повна, правильна, логічна, обґрунтована, хоча їй бракує власних суджень. Студент вміє робити висновки, виправляти допущенні неточності, він знає суть понять, явищ, вміє пояснити основні теоретичні положення, може самостійно застосовувати знання в типових ситуаціях.

«ЗАДОВІЛЬНО» - відповідь правильна, але недостатньо осмислена. Студент розуміє основний навчальний матеріал, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять, сформулювати теоретичні положення. Вміє застосовувати знання при виконанні завдань за зразками.

«НЕЗАДОВІЛЬНО» - відповідь зі значними помилками і неточностями, студент відтворює менш як половину навчального матеріалу, має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення, елементарні завдання виконує лише за допомогою викладача

10. Методичне забезпечення

1. Робоча навчальна програма з дисципліни: «Державне будівництво і самоврядування»
2. Матеріали комп'ютерних презентацій лекційного курсу «Державне будівництво і самоврядування»»
3. Питання для підготовки до здачі екзамена.
4. Питання для поточного контролю.
5. Тестові завдання.
6. Презентації.
7. Пошукові роботи студентів.
8. Завдання для проведення модульного контролю, ДКР.

11. Рекомендована література

1. Біленчук П.Д. Місцеве самоврядування в Україні (муніципальне право): Навч. посібник / Біленчук П.Д., Кравченко В.В., Підмогильний М.В. - К.: Атіка, 2019. - 304 с.
2. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. С. Г. Серьогіної. — Х.: Право, 2019. - 256 с.
3. Камінська Н. В. Місцеве самоврядування: теоретико історичний і порівняльно- правовий аналіз. Навч. посіб. / Н.В. Каменська. - К: КНТ, 2020. - 232 с.
4. Коваленко А.А. Теорія і практика місцевого самоврядування в Україні /

Коваленко А.А. - К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2021. - 464 с.

5. Колодій А.М. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник / Колодій А.М., Олійник А.Ю./ [за ред. Я.Ю. Кондратьєва]. - К.: Юрінком Інтер, 2021. - 464 с.
6. Муніципальне право України / [за ред. докторів юрид. наук, професорів Погорілка В.Ф., Фрицького О.Ф.]. - К.: Юрінком Інтер, 2011. - 350 с.
7. Основи місцевого самоврядування в Україні: конспект лекцій / [уклад.: О.С. Ігнатенко, С.М. Рюмшин]. - К.: Вид-во УАДУ, 2018.
8. Тацій В.Я. Конституційно-правові засади становлення української державності / В.Я. Тацій, Ю.М. Тодика, О.Г. Данильян та ін. / [за ред. акад. НАН України В.Я. Тація, акад. АПрН України Ю.М. Тодики]. - Х.: Право, 2019. - 328